

HAMZA GÁBOR

Lónyay Menyhért

Portrévázlat

1. Lónyay Menyhért kiemelkedő politikus, államférfi, jeles közíró, tudományos igényű művek szerzője – magyar pénzügyminiszter Andrassy Gyula kormányában, majd az Osztrák-Magyar Monarchia közös pénzügyminisztere 1870 és 1871 között, ezt követően pedig a Magyar Királyság miniszterelnöke 1871-től 1872 decemberében történt lemondásáig – 1822. január 6-án született Nagylónyán, más írásmód szerint Nagy-Lónyán (Bereg vármegye). 1884. november 3-án hunyt el Budapesten.
2. Lónyay Menyhért 1858. december 15-étől a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1861. december 20-ától tiszteleti tagja, 1866. január 21-étől pedig igazgató – itt utalunk arra, hogy a Magyar Tudományos Akadémia 1858-ban elfogadott alapszabálya az „igazgató tag” elnevezést az „igazgatósági tag” terminus technicusszal váltotta fel. Lónyay Menyhért a Magyar Tudományos Akadémiának 1866. április 15-től alelnöke, 1871. május 17-től pedig egészen 1884. november 3-án bekövetkezett elhunytáig elnöke volt. 1880. április 9-én a Budapesti Magyar Királyi Tudományegyetem államtudományi tiszteletbeli (honoris causa) doktorává avatta.
3. Édesapja, Lónyay János (1796–1859) 1829-től Bereg (Beregh) vármegye első alispánja, országgyűlési követe, 1833-tól az udvari kancellária előadó tanácsosa, 1836-tól Bihar vármegye, 1846-tól pedig Bereg vármegye főispáni helytartója volt. Az 1838-as pesti árvíz idején teljhatalmú királyi biztos volt. Erdemei elismeréseképpen elnyerte a belső titkos tanácsos címet.
4. Lónyay Menyhért tanulmányait a család 1833-ban Budára történő költözését követően, az országos viszonylatban is magas színvonalú képzést (előképzést) nyújtó Királyi Katolikus Egyetemi Főgimnáziumban és a pesti egyetemen végezte. Említést érdemel, hogy Lónyay és Madách Imre között az itt töltött évek alatt baráti kapcsolat alakult ki.
5. 1839-ben avatták a pesti egyetemen bölcsészdoktorrá. Tanulmányai befejezését követően Tanárky Gedeonnal (1825–1887) (akit a Magyar Tudományos Akadé-

mia 1867-ben levelező tagjának választott) és annak testvéreivel együtt felkereste Magyarországot és a történelmi Erdély számos települését és tájegységét.

6. Hazai utazásait követően hosszabb utakat tett Európában. Elsősorban Németországban és Franciaországban közgazdasági vonatkozású kérdéseket tanulmányozott. A gazdasági élet és a megyei közélet iránt érdeklődött, és közéleti pályára (vita activa) kívánt lépni.
7. Bereg vármegye igen fiatalon, huszonegy éves korában választotta követévé az 1843–1844. évi rendi országgyűlésre. A Széchenyi István (1791–1860) terveit, elképzeléseit támogatók közé tartozott. Pozsonyban komoly munkát jelentett számára az országgyűlés (diaeta) által kiküldött Országos Kereskedelmi Választmány anyagainak szerkesztése.
8. Hosszabb külföldi utazásait 1847-ben fejezte be. Hazatérve azonnal nagy feltűnést keltett *Hazánk anyagi érdekei* címen megjelentett munkájával. Aktív munkatársa volt a Szalay László (1813–1864), majd a Csengery Antal (1822–1880) szerkesztésében megjelenő, igen népes olvasótáborral rendelkező *Pesti Hírlap*nak. Bereg vármegye másodszor is követéül választotta az 1847/1848. évi országgyűlésre. Aktív részt vállalt az 1848. évi áprilisi törvények megalkotásában. Az 1848 júliusában újonnan megnyílt parlamentnek haláláig tagja maradt. 1848. szeptember 5-től 1849. augusztus 11-ig pénzügyminisztériumi tanácsos, 1849. május 6-tól augusztus 11-ig Szemere Bertalan (1812–1869) kormányában államtitkár volt.
9. 1849 augusztusában, a világosi fegyverletételt követően külföldre menekült és több hónapon át Párizsban élt. A Collège de France-ban Michel Chevalier (1806–1879) közgazdász, mérnök, nemzetgazdasági író és politikus politikai gazdaságtani tárgyú előadásait hallgatta. Ezek nagy hatással voltak a nemzetgazdaságtan területén kifejtett tevékenységére. Az uralkodótól, I. Ferenc Józseftől nyert amnesztiát követően 1850-ben visszatért Magyarországra.
10. Felesége, Kappel Emília (1825–1888) igen vagyonos pesti bankár, Kappel Frigyes leánya volt, akivel 1845. szeptember 20-án kötött házasságot.
11. Lónyay kiemelkedő szerepet játszott Magyarország pénz- és hitelintézeteinek létrehozásában. Egyik alapítója volt 1858-ban az első hazai biztosító társaságnak, később utódjának, a Pannonia Magyar Viszontbiztosító Részvénytársaságnak, amelynek elnöke is lett. Dessewffy Emillel (1812–1866) (aki 1855-től 1866-ban bekövetkezett haláláig a Magyar Tudományos Akadémia elnöke volt), együtt alapította a Magyar Földhitelintézetet. Dessewffy elhunytát követően Lónyay Menyhért lett a Magyar Földhitelintézet elnöke. Ezt a sok munkával és nem kis felelősséggel járó elnöki tisztséget csaknem két évtizeden át, egészen haláláig viselte.

12. A Tisza folyó szabályozásának ügyében mint a Felsőszabolcsi Társulat elnöke, s az ő indítványára összehívott 1857–58-as nagygyűléseken vitt vezérszerepet. Az Országos Gazdasági Egyletnél a közgazdasági szakosztály elnöke volt. Ezekon kívül számos vidéki egylet, takarékpénztár, iparegylet és közhasznú vállalat is neki köszönheti létrejöttét és éveken át tartó eredményes működését.
13. Kiemelkedő szerepet töltött be a protestáns egyház ügyeinek vezetésében és érdekeinek megóvásában folytatott küzdelemben. A hírhedt Leo von Thun-Hohenstein-féle pápens idejében egyike volt a legelsőeknek, akik szót emeltek a protestáns felekezetek önkormányzati jogai, autonómiája érdekében. Említést érdemel, hogy a rendőrfőnök, Josef Prottmann, az ezért az ügyért küzdő egyházi lapot éppen az abban megjelent – Lónyay Menyhért által írt – cikk miatt foglalta le. Lónyay Menyhért elkötelezett, igen aktív tevékenysége a protestáns egyházi autonómia védelméért folytatott harc idején jelentős szerepet játszott abban, hogy 1860-ban a békés-bánáti református egyházmegye gondnokává, tíz évvel később, 1870-ben pedig a dunamelléki református egyházkerület főgondnokává választották. Két éven át, 1865-ben és 1866-ban Csengery Antallal (1822–1880) – a Magyar Tudományos Akadémia először levelező- (megválasztására 1847-ben került sor), majd 1858 decemberétől rendes-, igazgatósági tagjával (1870 januárjától), 1871 decemberétől másodelnökével együtt – szerkesztője volt az igen széles körben ismert és olvasott, tekintélyes *Budapesti Szemlének*.
14. 1861-től ismét képviselő lett. Az országgyűlésen többek között az abszolút rendszer pénzügyi politikáját bírálta, ezen felül Bécsben együttműködött gróf Andrássy Gyulával az Ausztriával való kiegyezést (Ausgleich) segítő munkálatokban. A kiegyezés utáni első, Andrássy Gyula vezette kormányban a pénzügyminiszteri tárcát kapta, melyet 1870. május 21-ig töltött be. Hivatali utódja Kerkapolyi Károly (1824–1891) lett. Lónyay pénzügyminiszterként meghonosította a pénzügyek kezelésének korszerű, az európai normáknak megfelelő, azokat követő rendszerét. Jelentős érdeme volt továbbá a Magyar Királyság (regnum Hungariae) pénzügyeinek Ausztria pénzügyeitől való elválasztása. Miután 1870. május 21-én közös pénzügyminiszterré nevezték ki, székhelyét Bécsbe tette át. Közös pénzügyminiszteri funkcióját nehéz körülmények között másfél éven át látta el nagy hozzáértéssel.
15. 1871. november 14-én, a közös külügyi tárcát átvevő gróf Andrássy Gyula utódjaként lett Magyarország miniszterelnöke. Lónyay Menyhért miniszterelnökként megtartotta a honvédelmi tárcát is. A Balközép egyre élesebbé váló támadásai folytán 1872. december 4-én lemondani kényszerült a miniszterelnökségről. Utóda Szlávay József (1818–1900), a Magyar Tudományos Akadémiai igazgatósági tagja lett. Lónyay Menyhértet I. Ferenc József 1871. augusztus 3-án, jó három hónappal miniszterelnökké történő kinevezése előtt grófi rangra emelte.

16. V. Ferdinánd 1848. december 2-án lemondani kényszerült, 1875-ben elhunyt magyar király végrendelete végrehajtójának Lónyay Menyhértet jelölték ki. A gödöllői királyi kastély berendezését is rábízták. Feladata volt az olasz–osztrák határviszály rendezése is. Lónyay Menyhért ezeknek a fontos, bizalmas természetű felkéréseknek az udvar legteljesebb meglegedését elnyerve tett eleget. Érdemei alapján a Lipót Rend nagykeresztjének is tulajdonosa lett. Képviselői mandátumát megőrizte a Szabadelvű Párt létrejötte után is. Ugyan nem lett tagja a Határozati Párt és Deák-párt fúziója eredményeként létrejött Szabadelvű Pártnak, de támogatta azt. Nem egyszer próbálkozott Sennyey Pállal (1824–1888), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagjával együttműködve Tisza Kálmán (1830–1902), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagja 1875-ben megalakult kormányának megbuktatásával.
17. Lónyay Menyhért 1877 februárjában a költségvetési vita alkalmával tartotta utolsó nagy parlamenti beszédét. Ebben a beszédben részletesen ismertette programját. A főrendiházban utoljára 1883-ban szólalt fel, amikor a polgári házasságról szóló törvényjavaslat mellett kötelezte el magát. Az 1870-es évek végén családi ügyei elvonták figyelmét a politikától. Miután vagyoni viszonyait rendezte, kiköltözött a budai vár lejtőjén épített palotájából a Budapest melletti pusztaszentlőrinci birtokára, ahol egészen haláláig lakott. Szabolcs vármegyében, Zemplén vármegyében, Bereg vármegyében és Erdélyben fekvő birtokait rendezte és miniszterien gazdálkodott.
18. Idejének legnagyobb részét a Magyar Tudományos Akadémiának szentelte. Sok időt szánt Széchenyi István szellemi hagyatékának rendezésére. Elérte azt, hogy a Magyar Tudományos Akadémia megvásárolja Széchenyi István teljes kézirati hagyatékát Tasner Antalnak (1808–1861), a Magyar Tudós Társaság levelező tagjának, Széchenyi István volt titkárának örökösétől 20.000 forintért. A kézirati hagyaték 1877-ben került a Magyar Tudományos Akadémiához. Lónyay Menyhért hozta rendbe Csengery Antal alelnökkel (másodelnökkel) szorosan együttműködve az MTA pénzügyeit. Az intézmény anyagi, pénzügyi helyzete az ő elnöksége alatt nagyon jelentős mértékben javult. Ennek volt a jele az, hogy az MTA Magyar Földhitelintézet által kezelt tiszta vagyona 1883 végén meghaladta a kétmillió forintot, ami a XIX. század utolsó harmadában rendkívül nagy összegnek számított.
19. Angol pénzemberekkel, bankárokkal együttműködve magyar tengerészeti bankot szándékozott alapítani. Feladatának tekintette egy konzorcium létrehozását abból a célból, hogy Magyarország lánjait és mocsarait kiszáríttassa és művelhetőkké tegye. Erdélyi, Hunyad vármegyei birtokán, a Nopcsa családtól vásárolt Farkadin vastelepeket talált. Ezek kiaknázására, gazdasági hasznosítására komoly előkészületeket tett. Tervei valóra váltásában 1884. november 3-án bekövetkezett elhunytá gátolta meg.

20. Temetésén az uralkodót Habsburg-Lotaringiai József Károly főherceg (1833–1905), az Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagja képviselte. A Magyar Tudományos Akadémián fölötté Trefort Ágoston (1817–1888), az intézmény tiszteleti és igazgatósági tagja (aki utóda lett az MTA elnöki tisztségben) tartott emlékbeszédet a halált követő évben, 1885. május 31-én.
21. Lónyay Menyhértet a Tuzsér községben (Szabolcs vármegye) található családi sírboltban helyezték végső nyugalomra. Emlékét az utókor is őrzi. Ennek egyik jele, hogy mellszobrát a nyíregyházi megyeháza (vármegyháza) előtt 2000. augusztus 20-án leplezték le.
22. Életpályája, munkássága a politikai élethez, a közéleti aktivitáshoz és a jogász, a közigazgatásban (államigazgatásban) betöltött tevékenységhez kapcsolódik. Különös figyelemmel volt a hazai közjog (ius publicum patrium) történetére, bár ilyen tárgyú munkát nem írt. Közjoggal kapcsolatos felfogását, nézeteit parlamenti beszédeiben fejtette ki. Országgyűlési beszédeinek ilyen szempontból való elemzése a hazai történészek és jogtörténészekre háruló feladat. Mint a klasszikus, görög-római ókor, az antikvitás kitűnő ismerője, hivatkozott görög (hellén) és római szerzőkre egyaránt. Marcus Tullius Cicero (Kr. e. 106–43) állammal kapcsolatos gondolatainak hatása kimutatható munkáiban. Nagy valószínűséggel ismerte a kiemelkedő római államférfi és szónok sajnos nem teljes terjedelmében fennmaradt „opus magnum”-át, a *De re publicat* (*Az állam*). Erre utal nézetünk szerint az, hogy az államot (res publica) nem intézményei oldaláról, hanem sokkal inkább a polgárai (cives) javát szolgáló feladatának teljesítése vonatkozásában vizsgálta. Így a közjó (bonum commune) és az állam lakosai, polgárai érdekeinek védelme, az „utilitas publica” voltak számára az állam legfontosabb attribútumai. Ezért vállalt egészen élete végéig oly kimagasló szerepet – többek között – a vasúthálózat kiépítésében, a pénzügyi és a bankrendszer korszerűsítésében, átláthatóvá tételében. Kiemelendő továbbá, hogy miniszterelnöki programjában nagy szerepet kapott a kodifikáció legalább részben történő megvalósítása Magyarországon; ez szerinte elválaszthatatlan a jogrendszer korszerűsítésétől. Különösen fontosnak tartotta a büntetőjogi és a polgári perrendtartás, polgári eljárásjog kodifikálását. Nézete szerint a tudományos igényű kodifikációs munkánál a hazai jogi hagyományokat és a korszerű európai (nyugat-európai) kódexeket, törvénykönyveket egyenlő arányban kívánatos követni, figyelembe venni. Lónyay Menyhért szerzője volt több színvonalas, tudományos igényű átfogó, széles körben ismert és olvasott munkának.

Lónyay Menyhért főbb munkái – nem teljes bibliográfia

- Hazánk anyagi érdekeiről. I–II. kötet. Pest, 1847–1848.
 Pénzügyi levelek. Pest, 1848.
 A Tiszaszabályozás története és nemzetgazdasági fontossága. Magyar Akadémiai Értesítő. A Philosophiai, törvény- és történettudományi osztályok közlönye, 1860, 1. köt. 3. füzet. 239–278.
 Lónyay Menyhért naplója, 1860–1861. Szerk.: Deák Ágnes. Budapest: Századvég, 2003.
 Közügyekről. Nemzetgazdasági újabb dolgozatok. Pest, 1863.
 Az államvagyonról. I–II. kötet. Buda, 1869.
 Közügyeinkről. Nézetek Magyarország pénzügyi állapotáról. I–II. kötet. Budapest, 1873–1875.
 Gróf Széchenyi István és hátrahagyott iratai. Szerk. Lónyay Menyhért. Budapest, 1875.
 Gróf Lónyay Menyhért önéletrajzi töredéke. *Budapesti Szemle*, 1885. 102. sz. 337–356.

Felhasznált irodalom

- AUGUSTE TREFORT: Éloge du comte Melchior Lónyay. Prononcé à l'Académie Hongroise. Gazette de Hongrie Budapest, 1885.
 CIEGER ANDRÁS: Lónyay Menyhért. Szerepek – programok – konfliktusok. Budapest, 2008.
 DOBY ANTAL: A Lónyay-család. Budapest, 1895.
 GALGÓCZY KÁROLY: Lónyay Menyhért. In: Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület Egyesület Emlékkönyve. Budapest, 1885.
 GÁNGÓ GÁBOR: Trefort Ágoston és Lónyay Menyhért Eötvös-émlékbeszéde, 1872. *Aetas* 13 (1998) 203–215.
 HALÁSZ IMRE: Egy letűnt nemzedék. Budapest, 1911.
 HAMZA GÁBOR: Cicero *De re publicá*-ja és az antik állambölcselet. In: Cicero: Az állam. Budapest, 2016. 7–56.
 JUHÁSZ LAJOS: Lónyay Menyhért közös pénzügyminisztersége, 1870–1871. *Századok* 1941. 363–404.
 KECSKEMÉTHY AURÉL [Kákay Aranyos]: Nagy férfaink. Legújabb fény- és árnyképek. Budapest, 1874.
 KLICSU FERENC (szerk.): Tuzsér és a Lónyayak. A 2012. május 25-én megrendezett tudományos konferencia előadásai. Tuzsér, 2012.
 LÓNYAY FERENC: A Lónyay-család eredete. Budapest, 1941.
 MANN MIKLÓS: Trefort Ágoston élete és működése. Budapest, 1982.
 MIRU GYÖRGY: A reformpolitika esélyei a kiegyezést követő években. *Századok* 1999. 543–560.

- RESS IMRE: A közös minisztériumok szerepe a magyar államéletben, 1867–1900. Li-
mes 1998. 21–33.
- RÉVÉSZ IMRE: Fejezetek a Bach-korszak egyházpolitikájából. Budapest, 1957.
- SZABAD GYÖRGY: Forradalom és kiegyezés választóján, 1860–1861. Budapest, 1967.
- SZÁSZ KÁROLY: Török Pál és gr. Lónyay Menyhért emlékezete. Budapest, 1885.
- TAKÁCS PÉTER: Forrásokban rejtelkedő. Portrévázlat Lónyay Menyhértről.
Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 2000. 170–183.
- TASNER GÉZA: Széchenyi szellemi hagyatéka és Tasner Antal végrendelete, Budapest,
1876.
- TREFORT ÁGOSTON: Emlékbeszéd gróf Lónyay Menyhért akadémiai elnök fölött. A
Magyar Tudós Társaság Évkönyvei. 1885. XVII/3. köt.
- VARGHA GYULA: Magyarország pénzügyei. Budapest, 1885.
- WERTHEIMER EDE: Gróf Andrassy Gyula élete és kora. I–III. kötet. Budapest, 1910–
1913.
- ZOVÁNYI JENŐ: A magyarországi protestantizmus története 1895-ig. II. kötet. Buda-
pest, 2004.

Az emléktáblák helye:
Nemzeti Adó- és Vámhivatal Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei
Adó- és Vámigazgatósága, Nyíregyháza, Dózsa György utca 39.
Fotó: Ilyés Gábor